

MATAJUR

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

NAROČNINA:

Za Italijo: polletna 300 lir —
letna 500 lir — Za inozemstvo:
polletna 600 lir — letna 1000 lir
— Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 25 lir

Leto IX. — Štev. 3 (169)

UDINE, 16. - 28. FEBRUARJA 1958

Izhaja vsakih 15 dni

Furlanija v krizi

Ekonomska kriza v Videmski provinci je prišla do vrhunca. Ni več mogoče dovoliti, da bi samo ljudje na cestah kritizirali zavoljo sedanjega težkega stanja ter da bi žurnali opisovali, kako nima bolj postajajo prazne hribovske vasi. Treba je nekaj konkretnega napraviti, se zganiti in nekaj ukreniti, da bi se kriza zaustavila.

Ljudje so se ustrašili

Naša Videmska provinca je začela tako propadati, ljudje, posebno iz hribovskih krajev tako bežati v tujino, da so se ustrašili vsi tisti domači ljudje, ki imajo kakršno koli ekonomsko ali pa politično odgovornost v Furlaniji.

„Comunità carnica“ zvoni

Prva organizacija, ki je začela zvoniti alarm, je bila »Comunità carnica«. Že prvega septembra lanskega leta so Karnieli na svojem zborovanju povedali, da mora vlada hitro nekaj ukreniti, ker bo sicer prepozno. Naj gre mimo še nekaj let, in vsi delovni ljudje iz Karnije in Beneške Slovenije bodo šli iz svojih dolin, ter praznim hišam ne bo mogla pomagati nobena državna pomoč.

Skarbi industrijalcev

Nato so se zganili v začetku decembra ekonomski krogi, tisti, ki imajo kapital. Dne 10. decembra 1957 so se zbrali furlanski industrijalci v trgovski zbornici v Vidmu. Najprej so govorili o tistih ukrepih rimske vlade, ki so njih prizadeli. Prišli so se, da je Rim dal cono franko Gorici ter da so zavoljo tega morale prenehati razne industrije v Furlaniji. Tudi Trst je dobil polno državne pomoči in začel konkurirati furlanskim industrijalcem. Če so že dali benefice in podpore Trstu in Gorici, bi moral Rim dati isto tudi Furlaniji, ki mora prenašati razne vojaške »servitue« kot obmejna pokrajina in od koder emigrira mnogo več ljudi kot pa z Goriškega in Tržaškega. V Furlaniji je zaprlo že vse polno tovarn svoja vrata, tako da si Furlanija sama ne more več pomagati, ter bi morala priskočiti na pomoč država. Industrijalci so zahtevali, naj vlada zniža tase, naj jim da carinske olajšave in poceni kredit.

Petnajst milijard do leta 1962

Furlanski vladni parlamentarci so slišali, kako se ljudje po vsej Furlaniji krečajo na vlado in si niso znali drugače pomagati, kot da so pritiskali na ministre v Rimu. Ti so jim zagotovili 15 milijard lir pomoči, ki bi jih vsako leto nekaj do leta 1962 dajali za konsorcije in ravninskih krajev Furlanije.

Uboga provincialna administracija

Ker ekonomsko le preslabo kaže, se je zganila ob koncu lanskega leta še uboga provincialna administracija v Rimu, ter je predsednik Candolini povedal, kaj so doslej napravili: vodovode, ceste, šolska poslopja. Ne dosti, ker pač ni bilo denarja. Pomagali so občinam, ki so skoraj vse v deficitih. Ni bilo prav, ko je Candolini rekel, da Furlanija ipak »napreduje«. Vsi pa vidimo, da celotna ekonomija Furlanije propada in to še precej hitro, in da nekaj novih cest in šolskih poslopij še ne pomeni napredka za celotno prebivalstvo.

Od 15 milijard nič za „montagno“

Na sestanku »Unità carnica« v Treppo Carnico so furlanski zborovalci zvedeli od poslancev, da od obljubljenih 15 milijard lir ne bo dobila Karnija in sploh ne »montagna friulana« ničesar. Socialdemokratski poslanec Ceccherini je trdil, da bi mogle samo nove industrije rešiti Furlanijo pred polomom.

Stiska jih je zbrala skupaj

Gospodarska stiska je 18. januarja spravila skupaj vse furlanske parlamentarce: vladne in opozicijske, demokrate, komuniste in socialiste, župane glavnih furlanskih mest, sindikalne in ekonomske organizacije. Vsakdo je na

trgovski zbornici pod okriljem organizacije »Consulta economica provinciale« povedal svoje. Vsi glavni zastopniki furlanskega ljudstva so bili edini glede teh osem točk.

Osem točk

1. Industrija propada. Če ne bo prišla takoj pomoč, bo nastala takšna škoda, da je ne bo mogoče več popraviti.
2. Furlanija ima škodo od beneficev, ki sta jih dobila Gorica in Trst, Furlanija pa ne.
3. Furlanija ne more več plačevati visokih tas.
4. Srednji redito vsakega Furlana je padel tako nizko, da je manjši od tistega v Mezzogiornu.
5. Če ne bi ljudje emigrirali v tujino, bi polno Furlanov ostalo brez dela.
6. V zadnjih letih falirajo ena furlanska industrija za drugo.
7. Cimprej bo treba ustanoviti avtonomno deželo.
8. Tiste benefice, ki jih uživa Mezzogiorno, mora dobiti tudi Furlanija.

Potrpežljivi Furlani in ta drugi

Predsednik industrijalcev cav. Taverna je povedal, kako slabo tolažba je dal Furlanom finančni minister, ko mu je rekel: »Vi Furlani ste zelo potrpežljivi in dobro prenašate vse težave. Ne smete postati cmendre, kot so ta drugi.« Ni pa povedal, da je Furlanija prav zato toliko propadla, ker so ljudje preveč potrpežljivo prenašali propadanje svoje province. Na tem zborovanju so ljudje zvedeli, da bodo v najboljšem primeru dobili samostojno deželo šele leta 1959, če bo šlo vse gladko skozi kolesa parlamenta. In

stitut, ki naj bi financiral malo in srednjo industrijo, še zmeraj ne dela.

Vladni parlamentarci so po malem priznavali težko ekonomsko stanje Furlanije, nekoliko bolj glasno so pa nastopali proti rimskemu centralizmu industrijalci, ker so prizadeti njihovi žepi, ker s propadanjem Furlanije, propadajo tudi njihove industrije.

Kaj zahteva opozicija?

Stranke v opoziciji, predvsem komunisti in socialisti, se pač ne bojijo zamer ministrov na svojih zborovanjih, ki jih drže v Tolmezzu. Odkrito so govorili, kaj bi morala storiti rimska vlada za Furlanijo. Na komunističnem zborovanju dne 12. januarja v Tolmezzu sta se senator Pellegri in poslanec Beltrame predvsem zavzela za furlanske emigrante. Emigranti ne prinašajo samo denar svojim družinam, marveč tudi bolezen v svojih izmučenih telesih. Emigranti niso vsi mladi, zgodaj postanejo stari na delu, in na stara leta nimajo ničesar preskrbljeno za penzijo. V minirah jim zmečka prste na roki, v pljuča dobje silikozo, so zato invalidi in treba je poskrbeti, da dobe invalidnine. V tujini zgube mnogi službo in so brezposelni, ne dobivajo podpore za čas, ko so brez dela. Električna energija elektrarn v brjehih gre v druge province, namesto da bi postavili tovarne v hribov, kjer je vodna energija doma. Ni dosti gozdov v furlanskih hribov, toda še tisti les, ki ga posečejo, odpeljejo na žage drugam. V Karniji je preveč malih mlekarn, ki bi jih morali združiti in opremiti z modernimi stroji.

Emigranti plačujejo dvojne takse

Teden dni za komunisti so imeli svoje zborovanje socialisti, kjer je imel glavno besedo socialistični poslanec Marangone. V mnogih točkah glede zaščite interesov (Nadaljevanje na 2. strani)

Beneška Slovenija — telo brez glave

Znani tržaški novinar Drago Godina je v »Gospodarstvu« napisal vrsto članov, ki obravnavajo gospodarske in kulturne razmere Beneške Slovenije. V zadnji številki je prav lezo orisal našo deželo kot telo brez glave, ker nimamo svoje kulture, kulture središča. Pisal je sledeče:

Ko sem se prvič peljal iz Krmina po Furlanski ravnini v Cedad, sem ogledoval zelena Brda na desni strani in, ker nisem imel zemljevida pri sebi, skušal uganiti, kje pravzaprav končajo vinorodna Brda in slovenska zemlja? Šele ko sem šel drugič v Cedad z namenom, da si ogledam Beneško Slovenijo in sem se oborožil z zemljevidom, sem se pričel, da ne konča slovenska zemlja na Idriji, kjer končajo goriška Brda, marveč da spadajo k slovenski zemlji, čeprav deloma poitalijančena, tudi Brda od Idrije do Ceda in sploh vsa Brda in z njimi ves hribovit in gorat svet od Idrije do Bele. Tudi pokrajina od Bele in Kanina do koroških Slovencev je bila nekdaj slovenska, toda v zadnjih stoletjih so fevdalni gospodarji zemlje naselili tja Furlane in jo pofurlanili. Ker se vse reke Beneške Slovenije razen Rerije stekajo v Sočo, so beneški Slovenci v zemljepisnem pogledu le zapadno nadaljevanje goriških Slovencev.

Čedad bi moral biti kulturno središče

Zelo lepa je pot od Krmina do Ceda, a še lepša je po dolini Nadiže od Ceda do Podbonesca; od tam naprej do bloka pod Matajurjem pa se vedno bolj stesnjuje, tako da tudi popotniku postane tesno in hladno pri sru. Od Ceda proti Vidmu in od tam proti jugu in zapadu pa je Furlanska ravnina preveč enolična in pusta in zato dolgočasna. Peš bi človek umrl od dolgega časa, še avtobus je prepočasen, saj komaj čakaš, kdaj bo vožnje konec.

Čedad je ali pravzaprav bi moral biti za nadiške in idrijske Slovence to, kar je Gorica za goriške Slovence. V

tem mestu je že leta 569, ko so pridli Langobardi pod kraljem Alboinom v Italijo, sedež vseh oblasti za Venecijo in Istro. Alboin je ustanovil v Cedadu prvo Langobardsko vojvodino, ki jo je izročil svojemu nečaku Gizulfu. Danes je Cedad živahno središče slovenske okolice, ne le v trgovinskem, temveč tudi v političnem pogledu; tukaj so vsi državni uradi ter okrajno sodišče. Posebno ob sobotah srečaš po starodavnih, ozkih, toda zelo zanimivih čedadskih ulicah, v prodajalnah in gostilnah večnoma naše ljudi. V Cedad prinašajo slovenski kmetje svoje pridele in si preskrbujejo s potrebščinami za svoje življenje.

Nekaj zelo važnega pa manjka Cedadu, da bi igral za svojo slovensko okolico isto vlogo kakor Gorica; on ni namreč kulturno središče za beneške Slovence, kar bi pa moral biti in kar je Gorica za goriške Slovence. Nekaj me je mučilo in ni mi dalo miru, ko sem korakal po Beneški Sloveniji, a nikakor nisem mogel razumeti, kaj me tako vznemirja. Razen tega me je vlelo, da še enkrat obiščem Cedad, preden se poslovim od Beneške Slovenije. In ko sem zopet korakal po zgodovinskih ozkih ulicah, se mi je nenadoma kar sama razvzvala uganka: telo brez glave; da, Beneška Slovenija brez kulturnega središča je prav zares telo brez glave; in ta glava bi moral biti prav starodavni Cedad, za katerega so se naši predniki borili, odkar so pred 13 stoletji prišli v sedanjo Beneško Slovenijo.

Videm je predaleč

Zakaj ne Videm? Videm je predaleč od slovenske zemlje in tudi zgodovinsko nas nič ne veže na današnje glavno mesto Furlanije. Videm takorekto niti nima zgodovine, saj je bil še v začetku 14. stoletja le velika vas, ki se je pred manj kot 100 leti začela razvijati v pravo mesto. Leta 1860 so namreč (Nadaljevanje na 2. strani)

Le più recenti prove sulla minoranza slovena del Friuli

Al processo di don Cracina contro alcuni giornalisti udinesi, gli avvocati Borghi, Pedroni e Centazzo hanno ripetuto il solito ritornello, privo di fondamento, secondo cui nelle Valli del Natisone non esiste alcuna minoranza etnico-linguistica. Il parroco don Cracina ha dimostrato che quanto gli fu attribuito, era tutto una calunnia.

Nel corso del dibattimento sono stati letti vari documenti di alti funzionari italiani del periodo più recente del dopoguerra, che attestano il contrario di quello che hanno voluto affermare questi modesti giornalisti di provincia.

Noi, della Slavia Friulana, siamo, è vero, i più consapevoli cittadini italiani, ma nel contempo siamo anche Sloveni cui vanno riconosciuti i diritti di minoranza sanciti dalla Costituzione. Perciò chi reclama questi diritti non può essere considerato antiitaliano. E il tribunale di Udine ha riconosciuto che don Cracina non può essere un antiitaliano solo per il fatto che si serve in chiesa della lingua slovena, cioè della lingua parlata dai suoi fedeli.

Il nostro foglio sta cercando di dimostrare già da nove anni che non deve esserci contraddizione tra l'essere leali cittadini italiani e sentirsi nello stesso tempo Sloveni. E questo vale per le altre provincie, ad esempio per Gorizia, Trieste, l'Alto Adige, Val d'Aosta, come per la provincia di Udine; e se non lo è ancora, dovrà esserlo presto o tardi, anche contro il desiderio di certi giornalisti.

Fortunatamente, ci sono ancora nel nostro Stato persone che la pensano diversamente da questi piccoli calunniatori. Qui stesso citiamo alcune considerazioni sull'esistenza della nostra minoranza etnica di personalità che hanno il loro peso nella vita politica italiana.

Ferruccio Parri, presidente del governo italiano e ministro dell'Interno dal 21.6. al 9.12.1945:

Nella lettera diretta al primo Prefetto del dopoguerra, Agostino Candolini, egli dà queste disposizioni:

«Intendo che sia rispettato pienamente il diritto al culto della nazionalità slava nell'ambito della vita dello Stato italiano e in tal senso darò disposizioni.

Se qualche specifico inconveniente ancora si verificasse, Vi prego di segnalarmelo in modo preciso indicando persone, tempo e luogo ed io non mancherò di intervenire.

Frattanto mi è gradito assicurarvi il vivo interessamento del Governo nazionale a favore delle libertà delle popolazioni slave incluse nel nostro Stato e Vi prego di valutare debitamente la portata delle dichiarazioni che nell'agosto p. p. emetteva in proposito il Consiglio dei ministri.

Il Prefetto di Udine Candolini, il giorno 18.IX.1945 con lettera N. 4569-Grab. informò le autorità delle Valli del Natisone che il ministro dell'Interno Parri «intende che sia rispettato pienamente il diritto al culto della nazionalità slava nell'ambito della vita dello Stato italiano e in tal senso darò disposizioni.»

Come ha confessato Candolini, divenuto nel frattempo Presidente del Consiglio provinciale di Udine, al processo contro i giornalisti diffamatori di don Cracina il 15.I.1958, egli ebbe avuto vari e frequenti contatti con le popolazioni slovene del Friuli e nello spirito della suddetta lettera del Ministro dell'Interno, aveva dato disposizioni che venissero rispettati i diritti di quella popolazione. Candolini con quella significativa lettera, non poteva rivolgersi a nessun altro che a noi, e di noi bisognava rispettare i pieni diritti di minoranza, e non agli Sloveni di Gorizia e di Trieste, che non sono mai dipesi dalla sua autorità.

Consiglio dei Ministri del giorno 21.VIII.1945.

Nella sua lettera al Prefetto di Udine Candolini, il Ministro dell'Interno si ri-

chiamava alle seguenti dichiarazioni del Consiglio dei Ministri:

«Il Governo italiano sottolinea di nuovo che la riorganizzazione dello stato deve innanzitutto emanare dalle garanzie per i cittadini di lingua non italiana. Sarà permesso e garantito l'uso della lingua non solo nelle relazioni commerciali private, in pubbliche riunioni, nelle cerimonie religiose, ma anche nei rapporti con le autorità politiche, amministrative e giudiziarie. Nelle regioni in cui vive un congruo numero di popolazioni di lingua non italiana, sarà garantito nelle scuole l'insegnamento nella lingua materna.

Particolari provvidenze saranno adottate con l'emanazione di leggi sull'autonomia regionale per quelle regioni dove vive popolazione di lingua e tradizione diversa.»

Il senatore T. Tessitori.

Come riferiscono i due quotidiani «Il Gazzettino» il 26.5.1950 e il «Messaggero Veneto» il 27.5.1950, il sen. Tiziano Tessitori, aveva parlato a proposito del dibattito sul preventivo del bilancio per il Ministero degli Esteri, anche delle minoranze etniche e in particolare di quelle delle Valli del Natisone.

Secondo il «Gazzettino» il sen. Tessitori si esprime in questi termini:

«In realtà il problema delle minoranze slovene per la stessa esigua entità numerica di tale gruppo etnico, ammontante a poche migliaia di cittadini abitanti nella Vallata del Natisone... non riveste proporzioni preoccupanti.»

In base all'ultimo censimento del 1921, nel quale il conteggio veniva fatto con la differenziazione della lingua, gli Sloveni del Friuli erano 33.932. Tale numero è «esiguo», come dice il sen. Tessitori, rispetto ai 50 milioni di Italiani; ora, sotto questo aspetto, il numero non conta. E' decisivo invece che anche per il sen. Tessitori esiste «la minoranza slovena», di 33.932 Sloveni, che, secondo la Costituzione italiana, su dichiarazione del Consiglio dei Ministri, su dichiarazioni del Ministero dell'Interno e del primo Prefetto di Udine del dopoguerra, ha diritto all'uso della propria lingua materna in privato e in pubblico: negli uffici, nella scuola e in chiesa.

Onorevole Guglielmo Schiratti.

Nel numero 238 del 12.10.1948 era apparsa sul «Messaggero Veneto» la notizia secondo cui l'onorevole G. Schiratti si era fatto presentatore di uno speciale «ordine del giorno» nel quale affermava che era stato disposto troppo poco denaro per lavori pubblici nelle Valli del Natisone. Nel suo «ordine del giorno», che poi ritirò su richiesta del Ministro Tupini, l'on. Schiratti scriveva:

«Vi è una zona in questa zona depressa che è particolarmente depressa; è la zona dei comuni della Valle del Natisone, di tutta la fascia adiacente all'attuale confine che comprende anche i comuni di Prepetto, Faedis, Attimis e del tarcentino... e questi dieci comuni (abitati da originari sloveni, non dimentichiamolo, ma italianissimi di sentimenti e opere) restarono un'isola completamente abbandonata.»

Anche noi siamo pienamente con Schiratti, cioè che siamo in dieci comuni «originari sloveni»; questo lo sanno tutti i Friulani. Non ci occorre l'avvertimento dell'on. Schiratti, di ricordarci che siamo «originari sloveni». Questo non lo «dimentichiamo». L'avvertimento va bene per il «Gazzettino» e il «Messaggero Veneto», che cercano di «dimenticare» nelle loro corrispondenze la Slavia Friulana.

Abbiamo citato innanzitutto solo alcune delle dichiarazioni più importanti di personaggi autorevoli italiani, tutte concordi nel dimostrare che esistono in quanto tali, cioè cittadini appartenenti ad altra lingua. Come mai allora succede che non ci vengono dati alcuni diritti in tal senso?

Furlanija v krizi

(Nadaljevanje s 1. strani)

emigrantov je bil Marangone na istem stališču kot komunisti glede penzij, invalidnim in podpor za ljudi brez dela. Emigranti plačajo dvojne tase: tase tadomá in tase v tujini. Plačajo tase tudi za rime, ki jih pošiljajo domov. V letu 1956 so poslali vsi italijanski emigranti v Italijo 210 milijard lir v tujih valutah, zato imajo pravico, da jim njihova domovina pomaga, ko so bolni in brez dela. Vlada bi morala poskrbeti, da bi dobili emigranti boljši kambio francoskega franka. Tudi glede predelovanja lesa, glede monopola elektrarn, pomoči obrtnikom in kumetom zastopajo socialisti podobno stališče kot komunisti.

Noben list v Furlaniji ni pokazal tako točno žalostno pa resnično sliko o ekonomiji Furlanije, kot socialistični žurnal »Avanti« z dne 24. januarja. Število filand je padlo od 33 na 7, v bombažni industriji je padlo število delavcev za 2000. Zavoljo konkurence goriške cone franke je število tovarn za likerje padlo od 29 na 21, za sladkarije (dolciarie) od 12 na 5. Furlanske opekarne (laterizzi) so izgubile tržaški trg. Zavoljo tržaške konkurence je padla produkcija paste za 40%, mlinov za 50%. Znani »Ente per la rinascita delle Tre Venezie« pošilja les iz gozdov Kanalske doline na žago v Trento.

Razburjenje v Furlaniji

Vsa Furlanija se razburja. Poprej so se razburjali samo majhni ljudje: delavci in kmetje. Sedaj pa tudi vsi ta veliki: politiki, industrijalci, finančniki in žurnalisti.

Mi beneški Slovenci živimo v Furlaniji in vse tisto, kar govorimo o propadanju Furlanije, posebno pa Karnije, velja tudi za nas. Pri nas v Beneški Sloveniji ni bilo nikdar in seveda tudi ne zadnje čase nobenih diskusij in sestankov o težki ekonomski krizi. Naši poglavarji mislijo, da se pri nas nikdar nič ne zgodi, da je vse v najlepšem redu. Od časa do časa zberejo naše župane in sekretarje nekje v Vidmu, Cedadu ali pa Špetru, kjer razpravljajo o kakšnem koščku ceste, ki naj bi jo postrojili. Ekonomske razmere pa pri nas postajajo še mnogo slabše kot drugod. Ljudje bežijo na delo kot mravlje na vse strani sveta.

Naši izvoljeni zastopniki imajo zastarele ideje

Ce bi šlo za delo vseh naših zastopnikov, reprezentantov, vseh tistih ljudi, ki jih volimo mi beneški Slovenci, vseh naših županov in podžupanov, občinskih svetovalec, provincialnih svetovalec, poslancev v parlamentu in senatorjev v senatu, bi mi že davno propadli. Ti naši reprezentanti nekaj migajo, toda vse to ne zaleže nič več, vsi njihovi načrti so že zastareli.

Tudi sedaj, ko gori streha nad Furlanijo in s tem tudi nad Beneško Slovenijo, ti naši politični pompieri ne znajo gasti požara ekonomskega bankrota. Oni pravijo, da se samo kadi iz kamina, ne pa, da bo ogenj krize vse požrl.

Karnijski protesti v korist „montagne“

Ce bo governo v Furlaniji še kaj rešil, če bodo izdali prav hitro kakšne provedimente, da bi dobili tudi v Furlaniji nove industrije, potem ne bo to po zaslugi ljudi, ki nas beneške Slovence reprezentirajo po kamunih, in provinci in v parlamentu, ampak zato, ker drugod po Furlaniji kričijo in protestirajo. Karnieli hočejo doseči vsaj nekaj, da bi rešili, kar se da rešiti iz splošne ekonomske povodnji. Indirektno bodo dosegli nekaj prav Karnieli tudi za nas beneške Slovence, ker sedaj je vsak analfabet v politiki ve, da je treba nekaj hitro napraviti, in sicer nekaj specialnega, velikega, da se reši furlanska »montagne«, da se reši vprašanje: ali naj še žive ljudje v naših brjegah ali pa naj bo tam samo gozd in pašnik.

Zaustaviti propadanje

Ze dolgo časa pišemo v našem listu, da bi samo nagla industrijalizacija zadržala naglo propadanje Beneške Slovenije in vseh hribovskih krajev Furlanije. Morebiti bi dosegli to, če bi razširili tudi na Furlanijo iste benefice, kot jih uživa Mezzogiorno. Morebiti bi to dosegli z rotacijskimi fondy, konami frankami in milijardnimi državnimi kontributi, kot jih uživata Tržaško in Goriško. Morebiti bi se dalo zaustaviti pri nas in v Karniji propadanje industrije in trgovine, če ne bi mogli ustanoviti novih fabrik,

kar bi edino pomenilo za nas novo ekonomsko življenje.

Zaenkrat slabo kaže, da bi sploh mogli zaustaviti emigriranje, pa čeglih bi governo izpolnil vse zahteve političnih in ekonomskih krogov Furlanije. Nikoli ne bi mogla nova industrija v Furlaniji plačevati tistih plač, ki so jih naši delavci že navajeni dobivati v Franciji, Belgiji, Švici in Nemčiji. Ker niso ne pred vojsko in ne po vojski postrojili pri nas nove industrije, so naše fabrike na žalost v Franciji in v vsrod po svetu. In naši ljudje so se že na to navadili.

Ljudje so dišperani

Ker poznamo naše birokrate v Rimu, vemo, da bo malo moke iz obljub vladnih krogov. Nekaj bodo že napravili, toda vendar premalo, da bi zaustavili odhajanje naših ljudi po svetu. Ker živimo sedaj v času pred političnimi volitvami, bomo slišali še mnoge lepe volilne ekonomske programe, toda naši ljudje so že tako dišperani, da ne verjamejo več niti take stvari, ki se dajo realizirati.

Vsi pametni ljudje v Furlaniji skušajo rešiti, kar se da rešiti. Tudi mi beneški Slovenci ne smemo vreči puške v sirak in moramo reševati, kar se še rešiti da.

Kar naprej moramo priganjati oblasti in naše reprezentante, da se zganejo, da začno zahtevati pri rimski vladi predvsem take stvari, ki nam bi zasigurala v naši Beneški Sloveniji konkretno vsaj tisto, da bodo emigranti osigurani za penzije, za invalidnino in za čas, ko nimajo dela.

Tadomá - pribežališče

Pripravljeni moramo biti mi beneški Slovenci, da ne bo nimar v državah, kamor hodijo na delo naši delavci, ugodna ekonomska konjunktura. Ze v lanskem letu je inflacija francoskega franka udarila našega delavca. V Belgiji so strašne razmere po minierah preplašile naše minatorje. V Nemčiji so v nekaterih primerih morali pustiti delo. Kaj pa se bo zgodilo, če udari enkrat splošna ekonomska kriza? Tudi na to moramo biti pripravljeni. Zato držimo naše kumetije, kolikor se le da v dobrem stanju z delom starih ljudi, žensk, unejcev in naših emigrantov, kadar pridejo domov na počitek. Izkoristimo vse benefice, ki jih daje zakon o krajih v brjegah. Vse naše kumetije so sicer res pasivne, toda one so v primeru krize in eventualno brezposelnosti naša edina rezerva, naše edino pribežališče.

Samo mi sami moramo rešiti Beneško Slovenijo.

SV. PETER SLOVENOV

Kada bojo uredil vodo Aborno?

Ze več let se guar, de bojo uredil hudournik Aborno, ki teče ob Ažli an ki ob usakem dežju prestopi bregove an zavoj tega djela veliko škodo po njivah an trau-nikih. Konišjoni so ble že na kraju, a z djeli še nimar njso začel. Ljudje čakajo, de bi se tista rječ uredila, ker drugače bojo imjel nimar manj pardjelku, ki so že takuó mizerni.

ZA ZIMSKO POMUOC

Kakor usako ljeto, takuó so tud ljetos po šuolah zbjeraj denar za zimsko pomuoc, ki bo potlé podeljen posameznim komunom za šuolske kuhinje. U našem komunu so na osnovnih šuolah zbrali 94.610 lir, na Institutu u Špetru pa 12.170.

TABELE ZA MANIFESTE

Prejšnji tjejan je turistični oficij »Pro loco« dau postaviti na večih mjestih naše vase velike tabele za priljepljanje manifestu. Sada se bližajo elecioni an aktivisti raznih političnih skupin bi kladali propagandne manifeste kar po zidovih, kot se je tuó dogajalo prejšnja ljeta. Za dol uzeti ves ta papir so muorli skarbjeti ljudje sami, ali pa bi zgledale hiše rastrgane od umazanih an od dežja razpadanih manifestu.

Ker parhaja u Špeter nimar dosti juških ljudi je pru, de se skarbi tud za estetiko vase. Ne bi bluó slabo, če bi poskarbel za tajšne tabele še u drugih krajih Na-diške doline.

OBVEZEN ZDRAVNIŠKI PREGLED

Kakor usako ljeto, takuó se muora dati tud ljetos zdravniško pregledati tekem 28. februarja ves personal, ki je okupan u oštarijah, u trgovinah jestvin, mlekar-nah, mesarijah, pekarijah an brivnicah. Zdrav-

BRDO

Kaj timpa še bomo muorli štantati?

Tu našjem kumunu to je na central elektrika, ke na že 35 ljet daje energijo videmskim industrijam. Anjelé no djelajo prove za no drugo central elektriko narditi tu Muzcu, ejtu, ke to e zvjeralo od Tera. Takoviš ve moremo rejči, ke na ši krají no dajejo, dan velik redit italijanskim električnim trustom, medtjem ke od tega mi ve njemamo vero nič. Dnega samega djelouca okupanega tu kacej fabrike tu Vidme ali tu Centi iz naših krajeu ve ne obrenčemo, luč, ke ve tle par nas doperamo za razsvetljavo, ve jo muoremo plačati buj drago kuj tezeju tu cetadi an ve mamó šnje tri vase tu naši dolini, ke no je nančej njemajo še an te so Breg, Muzac an Učja. Če ve sousse tuole popensamo, no moremo rejči drugaza, ke smo zarjes slabo tratani. Naši judje, če no majó uojo se uodinjati kruh no muorejo jeti po svjetu, medtjem, ke vero naše uode no alimentajo videmske industrije.

Naše kumunske autoritadi no ne vidijo tega an no njeso maj nardile dne same štampenje za oblejati, ke no budita uzeti na djelo dna minima parčental naših djeloucu. An zat nu pravijo, ke ve bi ne smjeli se lamentati! Mi smo sigurni, ke bal no tjeli anu bal nu znali naši ministriorji no bi tjeli otenjiti več kuj kako rječ, zak' to špeti par drit, ke na bodi

okupana še na parčental naših judi tu italijanskih industrijah, vero zvuj tega, ke od naših krajeu so te industrije alimentane od fuarče elektrike. Šperajmo zatuó, ke naše judje no znejta ljepo giudikati, kar to bo okažjon, može zvuj tikerih ve muoremo tekaj štantati.

ZLATA POROKA — NOZZE D'ORO

Na svečnico sta festegljala u Brdu zlatu poroku 77 letni Milijo Sinicco - Boro-nič an Ana Tomasino - Ukesja. Se ben ke sta stara sta obadva močna an zdrava. Mož je venčpart svojega živjenja preživu po svjetu, tej škuazej usi naši judje. Zej kar e bi star 11 ljet je odšeu z očem — muradorjem u bližnjo Jugoslavijo na djelo, kjer e bi okupan u raznih krajih Slovenije an Hrvatske. Uarnóu e se ta kiši, kar e bi star 20 ljet. Potem e djelu še tu Germaniji, Franciji, Švici an drugih evrop-skih štadih. Po svjetu e se nauču zlo dobro djelati svoj mestjer, itako, ke e mogu mjeti direcion velikih imprez. Še mami Ani se nje buojše godilo, seben ke ne ostala par kiši; muorala ne uzrediti štjeri otroké an zatuó ne djelala od sonca do mraka na malem posestvu u Brdu.

Za 50 ljetnico zakonskega živjenja pošija naš žurnal slavljenca: augurje an še na dosti ljet.

ZGODOVINSKA CERKEV SV. KVIRINA PRI ŠEMPETRU

FOJDA

ASFALTIRALI BOJO CJESTO FOJDA-NEME

Ministrstvo za javna dela (Ministero Lavori Pubblici) je nakazalo našem komunu 80 milijonu lir za asfaltiranje cje-ste, ki peje iz Fojde u Neme. Ta cjestja je douga 9 kilometru an zatuó bo precej časa okupanih nekaj djelouceu.

Današnja cjestja je zlo slaba an auto-bus, ki vozi iz Cente u Cedad, ima nimar težave, posebno kar močno lije dež, ker postane cjestja jamasta. Takuó bo asfaltirana usa cjestja od Cente do Ccedada.

Beneška Slovenija - telo brez glave

(Nadaljevanje s 1. strani)

zgradili železnico Benetke-Trst in leta 1879 progo Videm-Ponteba. Zanimivo in za naše gospodarske razmere važno je dejstvo, da so se že v 13. stoletju, ko so oglejski patriarhi nekoliko povečali do tedaj neznatno vasico, naselili v Vidmu toskanski trgovci. To priseljevanje z juga italijanskih in s severa nemških trgovcev in uradnikov v naša go-spodarska središča je za razvoj domačega gospodarstva imelo škodljive posledice. Naši kmečki predniki so namreč živeli v svojih vaseh in se niso brigali za trgovino in uradniška mesta in tako so imeli tuji svobodno pot v naša središča, kjer so obogateli in nas go-spodarsko in narodno podjarmili. V vseh mestih na slovenski zemlji, celo v sami Ljubljani so gospodarili tujci. Kako naj bi se bil naš kmet, ki je živel raztreseno po vaseh, gospodarsko in kulturno organiziral, ko ni imel v svojih rokah nobenega gospodarskega

TAJPANA

»SPERAJMO TU BRINE«

Prejšnjo nedejo so mjeli tu Viskorši fješto od emigrante. Kacih 100 mož té se zbralo to oštarijo an par igranju armonike an tači vina so si povjedali sve an se saludali. To se kapi, ke u nje mančú še jok kake žené, ke na vidi sina ali moža žalostno zapustiti sve hiše za kos kruha an na ne vje, če u se bo uarnóu ta kiši, zak' usako ljeto to tikerega ta na djelu zaujame. Nazadnje te bi tikeri, ke e djau še kako besjedio de salut, de augur an de inkoragiamet.

»Šperajmo tu brine« e djau dan, »zak' tu drugo tle par nas ve ne moremo šperati.« An rjes, ve ne moremo mjeti druge šperanče, zak' na žalost naša zemja na je tekaj uboga, brez majedne risorse ekonomike, ke na ne more dati svojim sinom kruha za živiti. Ma za kar no bojo brine to če beti maso pozno, zak' so je apene lani usjali. E kar no bojo te uzrastle, ne vjemó, če to bo tu naših vaseh še judi. Po zadnji uéri te šlo iz Viskorše za stalno po svjetu škuazej dvje tretjini judi. Emigracion na kontinua an s tjelem andamentom to kaže, ke čez deset ljet ne vjemó, če o bo tikeri še ostóu.

SV. LENART SLOVENOV

PREMIJE ZA KMETE

U tjelih dneih bo Inšpektorat za agrikulturo razdelju kmetom Nadiške doline državne premije za saditev krompirja an pšenice. Dne 18. t. m. ob 9. uri bojo podeljevali premije u Špetru, istega dne ob 14. uri pa u Podbonescu; dne 20. t. m. ob 8,30 uri u Dreki an sicer u Krasu na komunu, istega dne ob 15,30 pa u Hlodiču; dne 25. t. m. ob 9. uri u Srednjem, istega dne ob 10,30 uri u Gorenjem Trbilju, ob 14,30 uri u Sv. Lenartu, ob 16,30 uri pa u Sovodnjah.

DREKA

NAŠI EMIGRANTI SE ODLIKUJEJO V INOZEMSTVU

Ni dougo od tega, de je njekšan ameriški žurnal pisu artikl z debelo štampanimi črkami, de je njek italijanski citadin odnesu rekord par lupljenju an sekanju smrek u Kanadi u gozdovih Newaygo Tibre Company.

Ta prvak je seveda naš rojak 25 letni Peter Trušnjak - Trušnjak, doma iz Petemela pri Dreki, ki je odšeu preko Oceana pred nekaj ljeti kot gozdarski delavec. Žurnal piše, de je naš Peter s pomočjo svoje zveste mehanične žage posjeku 248 zelenih smrek an 37 jih je tud olupu u 97 dneih.

Tud po svoji zunanosti prekaša Peter svoje kompanje; je precej visoke postave an tehta nad 100 kil (220 libre). Zanj je djelo igrača an težkemu gozdnemu djelu piše ameriški žurnal, se je parvadu hitro kot raca vode. U Newaygo je paršu mjesca maja 1956 an se je do donas nimar iskazu za narbuojšega djeluca te kompanije.

Zelimo mu še dosti uspehu par svojem djelu an de bi se kmalu varniu zdrav an enako močan med svoje domače.

Valentin Vodnik

DVESTOLETNICA
ROJSTVA

Kakor slovi Anton Tomaž Linhart kot prvi slovenski dramatik in kritični zgodovinar, tako je Vodnik pomemben kot prvi slovenski pesnik in prvi slovenski časnika. Sploh je Vodnik prvi slovenski izobraževalec, ki si je prizadeval za vsestranski kulturni in socialni napredek svojega ljudstva. Bil je pesnik, pripovednik, učitelj, prosvetitelj, zgodovinar, slovničar, pratikar, časnika in novinar, skratka človek, ki je svoje sile in sposobnosti posvetil požrtvovalnemu delu na vseh področjih javnega in narodnega dela.

Vodnik je prvi slovenski pesnik, pa hkrati tudi prvi slovenski narodni delavec s širokim prosvetnim programom. Vsa njegova umetnost in učenost služila vzgoji naroda; on zna govoriti o vsem v naravnem, razumljivi besedi. S pesmijo, ki je po jeziku in obliki podobna narodni pesmi, se približa ljudstvu, da ga pridobi za svoje delo. Zavedal se je, da narod potrebuje pouka o vsem, zato se mu je zdelo vse enako važno: zgodovina in zemljepis, jezikoslovje in prirodznanstvo, kmetijstvo in gospodarstvo. Tako stoji kot dober učitelj sredi naroda in mu podaja poučne nasvete. Enak je sejalcu ob jutranji zori, ki seje zdravo zrnje v komaj razorano domačo njivo.

Kot petnajstletni dijak je prišel v družbo vzgojitelja in jezikoslovca Marka Polhina ter na njegovo pobudo začel pesnikovati. Njegove prve pesmi, ki so izšle v »Pisanicah«, so bile nekaj domačega, naravnega, preprostega. Nato pa so Vodnika »muhe pognale v kloster« in je potem šel na kmete duše paste, kakor pravi sam v svojem življenjepisu, ki ga je objavil na prvi strani svoje »Velike pratike«, katero je leta 1795 začel izdajati na prigovarjanje barona Žiga Zoisa. Kot duhovnik se je namreč seznanil s Zoism, ki ga je ponovno pridobil za književno delo in mu omogočil, da je dobrih dvajset let stal v ospredju kulturnega dela na Slovenskem.

V Veliki pratiki je izšla cela vrsta Vodnikovih pesmi ter spisov, leta 1797 pa je kot naslednik Pratique začel izhajati slovenski časopis »Ljubljanske Novice«, ki pa je bil s svojimi poročili o političnih dogodkih močno zapoznel in se je moral Vodnik zaradi nezadovoljnosti bralcev celo opravičevati. Vendar je prav v Novicah izšel Vodnikov najpomembnejši spis »Povedanje od slovenskega jezika«, ki predstavlja rahel poizkus zgodovinskega, pravopisnega in literarnega eseja. Kljub pomanjkljivosti je ta spis velikega pomena, zlasti zaradi velike ljubezni do slovenskega ljudstva; pomemben pa je tudi zato, ker je dal tudi drugim književnim delavcem vzpodbudo za znanstveno delo.

Ko je postal Vodnik leta 1798 profesor na gimnaziji, je začel zbirati gradivo za nemško - slovensko - latinski slovar. Spisal je tudi več šolskih knjig ter pravzaprav polagal temelje slovenski narodni šoli, ko je skušal ovreči takrat razširjene napačne nazore, da je namen šole predvsem pouk tujih jezikov. »Treba je začeti vse nauke s tisto besedo, katero nas je mati učila. V ti se otroci lahko in

hitro navadijo pismene znanosti. To je prva stopnja k vsem višjim učenostim.« Tako je stalno opozarjal, da se je treba najprej učiti domačega jezika.

Močno je v Vodniku odjeknila tudi misel Napoleonove Ilirije, saj je pomenila francoska uprava zlasti napredek na kulturnem področju in so v tisti dobi na osnovnih šolah in gimnazijah prvič poučevali tudi v slovenskem jeziku. Kot gimnazijski ravnatelj in nadzornik obrtnih in osnovnih šol je Vodnik takrat sodeloval pri šolski reformi, ki je povzročila, da se je med ljudstvom začela širiti izobrazba, ki je bila temelj nadaljnjemu razvoju in je pripomogla k poznejši politični organizaciji slovenskega naroda.

Vendar je lepi sen o »bogati združenosti domovini od Beljaka do Kotora« trajal le štiri leta in ko so prišle ilirske province spet pod Avstrijo, so bile hitro odpravljene svoboščine, ki so jih bili uvedli Fran-

cozi. Spet je postala nemščina edini uradni jezik, ki je tudi v šoli zamenjal slovenščino. Oblast se je maščevala tudi nad Vodnikom, ki so ga upokojili z malenkostno pokojnino. Zato se je moral pozneje preživljati kot pomožni učitelj ter kot prevajalec uradnih ukazov in okrožnic. Kljub temu pa je ostal vedrega duha in je prav v tej dobi nastala njegova najzrelejša pesem »Moj spomenik«, pesem, ki je izraz njegove življenjsko uravnovešene, umetniško samozavestne in vedre osebnosti.

Iskro, ki jo je ukresal Valentin Vodnik, so v teku zadnjih dveh stoletij drugi slovenski pesniki in kulturni delavci razpihali v mogočnem plamenu, spomin na prvega slovenskega pesnika pa je ostal živ v vsem narodu, ki je svojemu velikemu sinu postavil spomenike in ga slavi posebno v teh dneh, ko obhajamo 200-letnico njegovega rojstva.

VALENTIN VODNIK:

MOJ SPOMENIK

Kdo rojen prihodnjih
bo meni verjel,
da v letih nerodnih
okrogle sem pel?

Ne ženka, ne cvenka,
pa bati se nič;
živi se brez plenka,
o petju ko tič.

Kar mat' je učila,
me mika zapet',
kar starka zložila,
jo lično posnet'.

Redila me Sava,
Ljubljansko polje,
navdale Triglava
me snežne kopé.

Vršaca Parnasa
zgol' svojega znam,
inacega glasa
iz gosli ne dam.

Latinske, helénske,
tevtonske učim,
za pévke slovenske
živim in gorim.

Ne hčere, ne sná
po meni ne bó,
dovolj je spomina:
me pésmi pojó.

V 150 letih 10 milijonov knjig

Med največje knjižnice na svetu sodi nedvomno kongresna knjižnica v Washingtonu, ki ima za seboj čudovit razvoj. Ko so jo ustanovili leta 1800, so iz Anglije pripeljali vse njeno bogastvo v enajstih zabojih in v skrinji za zemljevide. Vendar se je v novi domovini prav hitro razvijala ter je že tri leta pred koncem prejšnjega stoletja obsegala 1.250.000 izvodov različnih del. Danes pa hrani v svojih zbirkah nad 10 milijonov knjig in brošur, milijone rokopisov, tisoče vezanih letnikov različnih časopisov ter ogromno število gramofonskih posnetkov glasbe, pesmi, proze itd.

Zdaj so obiskovalcu knjižnice na razpolago številni posebni oddelki, v katerih lahko najde vsakdo malone vse tisto, kar ga zanima z določenega področja. V oddelku za slepe so knjige tiskane z Braillovo pisavo, za tiste, ki ne znajo brati, pa so na razpolago gramofonske plošče.

Da si le malo predstavljamo, kako ob-

sežni so zakladi, ki jih hrani ta knjižnica, navajamo, da znaša dolžina njenih knjižnih polic 400 kilometrov. V knjižnici zaposleno osebje — stalno kakih 2400 ljudi — pa govori skupno 60 jezikov.

Župančič v španskem jeziku

Nemisljive umetnine velikega slovenskega pesnika Otona Župančiča bodo letos za 80-letnico njegovega rojstva izšle tudi v španskem jeziku v španskem delu Južne Amerike. Prevedel jih je španski pesnik in revolucionar Diego Perona, ki je za knjigo o Župančiču pripravil tudi uvodno besedilo o Slovincih in njih zgodovinskih usodi, o razvoju književnosti ter seveda o Otonu Župančiču in njegovi poeziji. Na čelu knjige pa bo posvetilna pesem Diega de la Plane — poetični poklon tistim Jugoslovancem, ki so se na španskih tleh bojevali za svobodo in napredek španskega ljudstva.

Za našemi ljudmi po svete

Skor' vsaka družina naše Slovenske Benečije ima kakaga domačega po svete. Na tavižnate beneških Slovenju je muorlo s trebuhom za kruhom v zunanje države. Adni so proč od duoma že puno ljet, ti druž' so ga muorli zapustit' šelé po zadnji vojski. Adni an ti druž' so povezani s svojimi hišnimi s sarcem in mislimi. Njé venč vesejá, ku tadamá, ku kadar poštin parnesé kajšno pismo od domačega človeka, ki je po svete; še venč vesejá je kadar se povarne damú. Tisti dan je dan vesejá za vso vas, narbuj pa za tato in mamó, ki po tulku ljetih morejo spet' objeti svojega sina al svojo hčer.

S tistimi po svete se zgodi ravno tako: kadar jim pride kajšno pismo od duoma, pustijo vsake djele in vsako družbo an se varžejo na pismo, za zvjedet' kakuó gre tamdomá. Kadar začujejo slovensko špraho, se jim obliče razvedrí, če začujejo slovensko pjetje, se jim razveseli sarcé. Pravijo, de »vsak' rad leti v svoje gnjezdó. Rjes, vsak človek, če njé neuman, ima rad' svojo domačijo, vsak rad' čuje govorit' al pjeti v svojim jeziku, v jeziku svoje matere.

Tudi lansko leto je muorlo puno naših ljudi po svete. Pravijo de samuó v mjesec februarju jih je šlo iz Tipajskega kamuna 200 in de venčpart može tega kamuna je po svete. Iz majhanega Dreškega kamuna jeh je po svete 400. Kulku pa jih je iz ti družig slovenskih kamunou? V Reziji je prú malo može doma, puno jih je šlo v Luksemburg, pri francosko - bilgijanskim konfinu. Še veliko vič Rezijanou gre vsako ljeeto po svete samuó v poljetju in za zimo se povarne damú. Oni si znajo pomagat': vežejo lonce, brusijo škarje, popravljajo lambrene, prodajajo sadje itd. in najdejo zaslužak v vsakem piču.

Naša majhana dažélica ne more preredit' vse nje ljudi, tulku manj v telih ljetih, ki dnó za drugim so slabe za par djetke med tem ko dauki so nimar buj veliki. Zagvišno de še naših ljudi bo muorlo iti za zaslužkom po družih deželah, ki mu ga ponujajo, četud' njé njimar »vsé zlato, kar se svetí.

Do lanskega ljeta naši emigranti so imjeli odparto pot v Belgijo, ljetos pa belgijanske minjere njeso jemale novih djeleouca za djele pod zemjó, zatoú novi emigranti so muorli ruomat' tjé čez veliko muorje, v daželo, ki se imenuje Kanada.

Kanada je dažela, v katero so naši ljudje hodili djetat že pred to parvo vojskó. Je buj velika ku cjela Evropa in je gor nad Združenimi državami Amerike (Stati Uniti). Kadar iz Evrope se peješ v Kanado, stopiš iz bastimenta v mjesto Halifax. Od tam se muoreš peljat z železnico (ferrovio) do velikih mjest, ki so ob velikih rjekih sv. Lovrenca in ob velikih jezerih. Tam je Quebec, tam je Montreal an Toronto, ki je glavno mjesto provincije Ontario. Buj visokó so velike ravnine, kjer pa živi le malo ljudi. Na sredi Kanade je provincija Alberta z mjestom Winipeg. Tam je vse skupno emigrantou iz Ukrajine. Buj naprej je provincija British Kolumbija z velikimi breguovi in gorami, za katerimi je pacifiško muorje.

Kanada je takuo velika zemjá, de je potreba se pet dni vozit z železnico za jo prevozit' od Atlantskega do Pacifiškega muorja. In vsa ta velikanška zemjá njema vič ku 14 milijonu prebivaucu. Zavojo tega kličejo ljudi iz Evrope. Pravijo, de po zadnji vojski je šlo v Kanado čez adán milijon emigrantou. Tudi naši minatori v Belgiji že siljo tié; iz naših vasi pa bi jih bilo vič tam ku tadamá, ako komisijoni, ki preiskavajo zdravje emigrantou, bi ne bili takuo rigorozasti. Tam je Mario Rukli s Trušnjega an Marko Zlunda z Mašer. Iz Černeje je šlo tjé 12 djeleouca, iz Sv. Ljenarta 9, iz Dreškega 10, iz Prosida dva in še pet Brižeženu. Ljetos bo šlo u Kanado čez 200 beneških Slovenju.

V Kanadi je Romej Bric s Kraja, August Simončič s Prešerja, Izidor Vogrič s Plataca, Jožef Tomazetič, Aleksander Ruklin in Jožef Kaučič z Gnidovce. Tam djela vič puobu s Kravarja an Grmaka.

Anekdote

Nekdo je nekoč vprašal slavnega filozofa Kanta, kateri poslušalci najbolj obiskujejo njegova učena predavanja.

»Moji poslušalci so v glavnem študentje, mlada dekleta in oficirji. Studentje prihajajo na predavanja, ker vedo, da sem v izpitni komisiji. Mlada dekleta pridejo zaradi študentov, a oficirji zaradi deklet,« odgovori Kant.

Cesar Franc Jožef je obiskal neko vojašnico in vprašal nekega novinca: »Poslušaj, jaz sem tvoj cesar. Ali bi ti streljal name, če bi ti to zapovedal tvoj kapetan?«

»Da, veličanstvo,« je odgovoril vojak.

»Zapoved je zapoved!«

Podobne odgovore je dobil Franc Jožef od vseh, ki jim je postavil enako vprašanje. Ob koncu pregleda pa je le našel vojaka, ki je odgovoril:

»Ne, veličanstvo. Jaz ne bi streljal!«

Cesar se je nehote razveselil tega odgovora, vendar vpraša dalje:

»Zdaj pa še povej, zakaj ne bi streljal?«

»Na žalost mi je to nemogoče, ker sem samo bobnar v tej četi!«

Koliko je časopisja na svetu

Časopisje se še krepí, kakor ugotavljajo v poročilu UNESCO (organizacije Združenih narodov za kulturo in prosveto). V zadnjih letih je časopisje naraslo za 14%. Vsak dan izide na svetu 225 milijonov listov. Največ bralcev ima angleško časopisje: 60% prebivalcev kupuje liste vsak dan. Naklada angleških listov je največja na svetu. Dva njihova dnevnikar imata naklado nad 4 milijone izvodov. Največjo naklado pa ima angleški radijski tednik — 8 milijonov izvodov. Največ listov izdajajo v ZDA: 1786 s skupno naklado 55 milijonov na dan. Na svetu pa so tudi države, ki nimajo prav nobenega lista, n. pr. Jemen in Andora.

Po podatkih UNESCO izhaja v naši državi 96 dnevnikov ali listov, ki izhajajo po večkrat na teden, 748 tednikov in 1232 štirinajst dnevnikov.

FRANCE BEVK:

KAPLAN MARTIN ČEDERMAC

V zadnjih klopeh je sedela stara Breškonka, pobožna ženica, ki je z vsem srcem visela na Bogu in ni zadnja leta nobene maše zamudila. Opazil je bil, kako so ga njene rjave oči gledale začudenó, a obenem plaho in sočutno. Potem je uprla oči v klop, sklenila roke in tiho zase molila. Njegova pridiga je bila zanjo le nerazločen tok besed, ki jih ni razumela. Vela lica so ji drhtela, trepetala so ji ustnice, kakor da stežka premaguje bridkost, ki jo je stiskala za grlo.

«La patria non è solo il suolo che ci ha visto nascere; è ancora molto di più; è il sangue che scorre nelle nostre vene; esiste una segreta armonia voluta da Dio, e non è dato all'uomo di romperla a suo capriccio...» (Domovina ni samo zemlja, kjer smo se rodili; je še mnogo več; je kri, ki se pretaka po naših žilah; obstoji tajno soglasje po božji volji, in ni da bi ga človek razbijal po svoji muhavosti...).

In ves čas ni nehal gledati v staro, ni mogel odvrniti pogleda od nje. Da bi ga bila razumela, bi ji bila morda kri zaplala v blede lica. Zdela se mu je zdaj edino veljavno merilo za njegovo početje. Ni mu ušlo, kako so ji tenke ustnice iznenada zadržale, a iz oči so se ji udrlé

zadrževane solze in ji polzele čez zgubana lica.

Poleg nje je sedela njena nečakinja, napol bebastá Mjutka. Dolgoraslo, bledično dekle z gožo, podolgovatega pegastega obraza. Gledala je, kakor da se venomer nečemu čudi. Ves čas je nategovala vrat in preko tetine glave strmela v kaplana. Razen topega strmenja in odkrite radosti nad nepričakovano novostjo, ki prevzema v isti meri bebbe in otroke, niso izražale njene oči nobenega določenega občutka. Toda ko se je ozrla po teti in ob gledala solze, se je zdelo, da se je nenedoma prebudila njena dremajoča duša. Ni mogla videti tujega smeha, da bi se ne bila tudi ona na ves glas smejala; ni zagledala solz, da bi se tudi ona ne bila razjokala. Nenedoma se ji je krčevito skremžil obraz, zajokala je z visokim, piskajočim, nečloveškim glasom, da se je strahotno razlegnilo po cerkvi.

Če bi se bilo to zgodilo kadarkoli, bi se bili ljudje spogledovali in se nasmihali; stara Breškonka bi se bila dvignila in jo odvedla iz cerkve. Nastalo bi bilo nekaj minut nemirnega prerivanja, a nato bi bila stvar pozabljena. Zdaj pa nihče niti majčkeno malo ni pomislil na to, da jo

če norica. Kazno je bilo, da jim je šele njen jok do konca razbičal občutke. Preplašeni, negotovi in zmedeni v svojih čustvih so se nenedoma zavedeli svoje bridkosti, zavijanje norice jih je kot plaz potegnili za seboj. Zajokale so vse ženske; nekatere tiho, pridržano, a druge glasno, s sklonjenimi glavami, kakor da so jim obtežene od solza. Neka bledična deklica pred obhajilno mizo je ostro zavreščala in se z rdečim, solznim obrazom obrnila po cerkvi. Tudi nekateri možje so imeli solze v očeh, krčevito so stiskali ustnice.

Gospodu Martinu je vzelo besedo; pobledele je slonel na prižnici in gledal po cerkvi. Zgodilo se je, kar je najmanj pričakoval. Da bi dalje govoril, na to še mislil ni. In če bi bil tudi hotel govoriti, bi ne bil mogel; tako krčevito se mu je zadržnilo grlo, da je težko sodel. Sprva ga je bilo čudno preplašilo, že v naslednjem trenutku mu je bilo zadovoljstvo zalilo srce. Kaj bodo storili? Zdaj je vedel; ležalo mu je kot na dlani. Bal se je, da bo morda zgodilo čez trenutek? Kdo pozna skrivnost in nedoumljivost množice?

Kdo? Ali se ne bo iz joka nenedoma utrgal surov glas, se dvignila kletev? Ob tej misli ga je mrščavica spreletela do nog. To se ne sme zgoditi! Moj Bog, to se ne sme zgoditi!

Dva moža sta se zganila in se prerila do Mjutke, da bi jo odvedla iz cerkve. Ko je dekle spoznalo njuno namero je še huje zavreščalo.

»Pustita jo!« se je oglasil kaplan z drhtečim glasom. »Pustita jo, da se izjoče in se sama pomiri! Potem bomo molili...«

In se je tudi njemu utrnula solza po licih. Obrislal jo je v rokav; ni se je sramoval, a ga je žgala. Zdaj je vedel, da se nič hudega ne bo zgodilo; nič težkega, bogokletnega, nepopravljivega. Besede, ki jih je izgovoril v domačem jeziku, so bile ko veliko olajšanje; zaupanje in vera sta se zopet rahlo dotaknila njihovih duš. Moj Bog, ali je mar on kriv? Ali ni trpel vseh prejšnji dan in dve noči? Milnila ga je vsaka neodločnost, do konca se mu je zjasnilo v duši. »Nikoli več!« je ponavljal pri sebi. »Naj se zgodi karkoli, nikoli več! Molitev!« Ta še ni prepovedana, je bil rekel don Jeremija. Še ni? Jezus!

Cerkev se še ni bila docela pomirila, polnilo jo je pritajeno hipanje, ko je pokleknil in začel moliti žalostni del rožnega venca. Verniki so razumeli; na očenaše in češenomarije so odgovarjali glasno, vroče, z vzdihom, kakor da iz globočine

svoje stiske vpijejo k Bogu. V glasove, ki so bučno trepetali pod obokom, so zlivali vse, kar jim je težilo srca. Slovenski očenaš: slovenska češenomarija! Tudi kaplan Čedermac ju še nikoli ni doživljal tako globoko, tako iz dna svoje duše kot takrat. Od ganjenosti mu je jemalo glas, ki mu je zdaj pa zdaj popolnoma potisnil...

Preko cerkvene ladje so ležali široki sončni prameni in slikali svetle kvadrate na stene.

Čedermacu je srce pelo od zadovoljstva, a hkrati ga je navdajala tesnoba. Prizor v cerkvi mu je ves čas plaval pred očmi in mu z ganjenostjo vrhal dušo. Po maši se možje niso takoj razšli, v burnem razgovoru so stali pred lopo; ko je stopil iz zakristije, so utihnili. V zadregi mu je zastala noga, omenil je vreme in bodočo trgatav; možje so bili redkih besed.

Obedoval je zamišljen; zdaj se je zresnil in se zopet nasmehnil, kakor da so se mu naglo menjavali občutki. Pogledal je Katino, ki je stopila v izbo; imela je miloben izraz na obrazu in objokane oči, a se je nasmihala.

»No, Katina! Kako je?«

Zahotelo se mu je domačnosti.

»Nič. Tako.«

Dekle je skrivalo zardele oči.

»Kako — nič? Zakaj si pa jokala?«

»Ne vem. Saj so vsi jokali.« Počakala

Žwinoreja

Krmljenje brejih krav

Breje ovce potrebujejo mnogo hrane za rast telesa in volne, za razvoj zarodka v telesu ter proti koncu brejosti za tvorbo mleka. Glavna hrana naj bo dobro travniško seno, seno raznih detelj, silaža, sveža repa in pesa ter nekaj močnih krmil. V začetku brejosti dajemo več sena, proti koncu pa obrok sena zmanjšujemo, povečamo pa obrok močne krme. Dnevni obroki za eno ovco naj bi bili naslednji: 1,20 kg sena, 0,50 ovsene slame, 0,25 kg repe. Proti koncu brejosti naj bo obrok naslednji: 1 kg sena, 0,25 kg ovsene slame, 1 kg repe in 0,25 kg pšeničnih otrobov. Drugi obrok pa 1,25 kg sena ter 0,30 kg ovsu ali ječmena.

Ta način izračunati datum telitve je prav lahek, praktičen in točen. Le prav malo vaje je treba, pa vedno takoj veš, kdaj bo krava telila.

S podobnimi obrazci bi lahko izračunali datum poroda tudi pri nekaterih drugih domačih živali, vendar so računi pri drugih živalih malo težji.

Za svinje si prav lahko zapomnimo, da traja nosnost 116 dni ali enostavno 3 mesece, 3 tedne in 3 dni. Ako smo si zapomnili to, potem tudi datum poroda ne bo težko izračunati, ker je treba dnevno pripustitve le prišteti 3 mesece, 3 tedne in 3 dni.

Kdaj bo krava telila?

Brejost, to je čas od oplodnje do poroda, znaša pri kravi okrog 9 mesecev ali točneje 285 dni. Ne traja pa pri vseh kravah enako dolgo. Tako pride včasih do normalne telitve že po 278 dneh, v drugih primerih pa nosi krava 290 ali celo 295 dni. Trajanje brejosti zavisi od več različnih činiteljev in to:

- 1) od pasme. Pri kravah ranorezlih pasem (montafonci) je nosnost nekoliko krajša, nego pri pasmah poznorezlih pasem;
- 2) od hrane in nege. Dobro hranjene in lepo negovane krave telijo nekaj dni prej, nego slabo hranjene in nenegovane živali, to pa zato, ker se lahko ob dobri hrani tele v notranjosti krave hitreje razvije;
- 3) od spola teleta. Tele moškega spola nosijo krave nekoliko dalje časa (eden do dva dni), kakor žensko tele;
- 4) od dela. Umerjeno delo krave pospeši telitev;
- 5) od števila telet. Znano je, da telijo krave, ki nosijo dvojčke, nekoliko prej nego krave z enim teletom;

6) od letnega časa. Kdaj je krava pripuščena; Pri jesenskem pripustu in oplodnji krave je nosnost najkrajša;

7) od trajanja mlečnosti pred porodom. Čim pozneje krava zasuši, tem dalje časa traja brejost;

8) od podnebja. V toplem podnebju traja brejost manj časa, nego v mrzlih krajih;

9) prvotelkinje nosijo manj časa, nego krave, ki so že večkrat telile.

Praktično lahko na prav preprost način izračunamo datum telitve na ta način, da k dnevu, ko smo kravo zadnjič pripustili k biku, prištejemo 10 dni, od meseca v katerem je bila oplojena, odštejemo tri mesece, k vsemu letu pa prištejemo 1 leto. Ako izrazimo dneve z

arabskimi, mesece pa z rimskimi številkami, bi to lahko napisali na naslednji način:

dan pripustitve krave +10 +1 leto mesec

Da nam bo stvar bolj razumljiva, navajamo nekaj primerov:

1) primer: Krava je bila pripuščena 5. junija 1957. Datum telitve izračunamo takole:

5 +10 = 15

VI — III — III

Ker moramo k vsemu dodati še eno leto, bo torej krava telila 15. marca 1958.

2) primer: Krava je bila pripuščena 25. julija 1957. Račun pokaže:

25 +10 = 35

VII — III — IV 1958.

Ker ima mesec samo 30 dni, bo telitev 5. maja 1958.

0 vinu in kletarstvu

Vpliv tal, vremena ter nege in vzgoje vinograda na kakovost vina

Na kakovost vina vpliva klima, toplota, vlaga in zračni pritisk. V toplih, južnih krajih, rastejo vina z več alkohola, tanina in barvil, imajo pa manj kisline in zaradi tega niso tako osvežujoča. V severnejših, vendar še vedno v sorazmerno toplih krajih s pravilno zračno vlago, rastejo aromatična, osvežujoča, kiselkasta vina.

Na splošno rečeno so v južnih krajih boljše rdeča, v severnejših pa plemenita bela vina.

Kakovost vinogradniške lege je odvisna od sestavine tal ter od izkoriščanja sončne toplote. Na slednje vpliva naklonski kot, pod katerim padajo sončni žarki na trto.

Toplota, propustna kamnita in peščena tla pospešujejo zorenje grozdja, dajejo pa manj ekstraktna vina z malo kisline.

Hladna, vlažna glinasta in ilovnata tla zavlačujejo zorenje grozdja, a ker so navadno bogatejša na hranilnih snoveh dajejo ekstraktna in na kislini bolj bogata vina.

Apnena tla dajejo dobra, mila in barve bogata rdeča vina.

Vlažna humozna tla povzročajo bujno rast in dajejo mošta bogato grozdje, vendar je vino slabše kvalitete.

Nepropustna tla so razvoju vinske trte škodljiva.

Mnogo dušika v zemlji povzroča bujno rast, jagode so velike, toda neoporne. Grozdje kasneje dozoreva, vino vsebuje več beljakovin in se teže čisti.

Fosforna kislina in kalij povečata sladkor in ekstrakte v grozdju.

Za osnovno gnojenje vinogradov je potreben hlevski gnoj, ki ga dopolnjuje-

mo z umetnimi gnojili ter z zelenim gnojenjem. Zemlji pa so potrebne tudi še malenkostne količine tako imenovanih poživiljajočin prvin kot so mangan, bor in druge.

Čim nižja je vzgoja trsa, tem več dobi grozdje sončnih žarkov, ki izžarevajo od tal. Na nizki vzgoji dozoreva torej grozdje mnogo bolj hitreje, vendar je mnogo bolj izpostavljeno zimski pozebi. Nizka vzgoja je potrebna predvsem torej tam, kjer je malo snega in se morajo trte, da ne bi pozeble, preko zime zagrniti z zemljo.

Tudi dolžina rezi vpliva na kakovost. Čim daljši je rodni les, tem kasneje grozdje dozori.

Seveda odloča o kvaliteti vina tudi pravilna razdalja trsa in pa primerna nega vinograda. Praviloma naj bo razdalja med posameznimi trsi raje večja kot manjša, če hočemo pridelovati kakovostno prvovrstna vina.

Za pravilno dozorevanje grozdja sta potrebni toplota in pa vlaga tal.

Če je zemlja preveč suha, je grozdje manj sladko in sorazmerno kislo, ker ne dotekajo kalijeve snovi iz zemlje, ki bi vezale kislino. Pri hitrem zorenju trpi graditev aromatičnih snovi zaradi velikih toplotnih sprememb. Na kakovost vina vpliva izredno ugodno jesenska meglja.

Za pravilno zorenje grozdja je v avgustu potrebna srednja dnevna temperatura 20 stopinj Celzija, v septembru 16 stopinj, v oktobru pa 12 stopinj.

Trgatev naj bo ob lepem, sončnem dnevu. Kvaliteta mošta pade, če se trga po večjem dežju ali rosi.

CENE NA DEBELO

ŽIVINA ZA ZAKOL

	po kg.	
Voli	L. 270 do 295	
Krave	» 225 » 245	
Jenice	» 285 » 300	
Teleta	» 520 » 530	
Praščiči do 100 kg.	» 310 » 320	

PERUTNINA — ZAJCI — JAJCA

	po kg.	
Piščanci	L. 550 do 650	
Kokoši	» 550 » 650	
Purani	» 550 » 650	

ZITARICE

	po kvintalu	
Pšenica	L. 6850 do 7000	
Sirak	» 3700 » 3850	
Pšenična moka	» 9000 » 9200	
Sirkova moka	» 5200 » 5300	
Otrobi	» 3400 » 3600	

SADJE IN ZELENJAVA

	po kg.	
Fižol	L. 200 do 220	
Krompir	» 24 » 32	

Kako konzerviramo jajca

Najlažje konzerviramo jajca v apnu. Na 20 litrov vode vzamemo 80—100 dkg ugašenega apna. Oboje dobro zmešamo in pustimo v posodi teden dni. Brozgo vsak dan večkrat premešamo z leseno palico ali kuhaličico. Posodo napolnimo z jajci, nato jo zalijemo z apnenim mlekom, ki ga prej precedimo. Sega naj 3—5 cm čez jajca. Ponekod čez nekaj dni dodajo še sol, kar pa je nepotrebno. Jajca se drže vseeno, sol pa le zviša lagustni okus, kar daje jajcu neprijeten okus.

Apno zapre pore v jajčni lupini. Slabost tako ohranjenih jajc je, da se iz beljaka ne da stepiti sneg. Često pa se rumenjaki tudi razlije, kar si razložimo takole: preden se pore zapro, vdere skozi nje v jajce nekoliko tekočine (vode), ki pride večkrat tudi do rumenjaka in predre kožico, ki ga obdaja; rumenjaki se zato razlije.

Jajca, vložena v apno, pri kuhanju rada popokajo, to pa zaradi tega, ker je jajčna lupina obdana z apnencem in ne more zrak iz notranjosti jajc ven, ko se segreje in raztegne. Pokanje lupine delno preprečimo, če jajce pred kuhanjem na obeh koncih prebodemo s tanko iglo.

Zelo preprosto ohranimo jajca za 2 do 3 mesece tudi, če jih namažemo z vazelinom ali parafinom. Plast naj bo tanka, paziti pa moramo, da je vsa lupina namazana in tako zamašene vse pore v lupini. Ostale maščobe niso primerne, ker postanejo žaltave, čemur pa vazelin in parafin kot mineralni maščobi nista izpostavljeni. Jajca vložimo v primerne posode, skatle, nizke zabojčke. Tedensko jih obrnemo, to se pravi, da pride koničasti del jajca na vrh ali narobe. To je potrebno, ker ima jajčni rumenjak višjo specifično težo in počasi leze proti lupini. Rumenjaki je za kvarjenje občutljivejši in je tem bolj v nevarnosti, da ga napadejo glivice od zunaj, čim bliže je jajčni lupini, zato bomo z vestnim obračanjem to preprečili.

Odgovorni urednik: Tedoldi Vojmir

Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

Za ženo in dom

Nekaj o žajblju

Žajbelj ali salvia je od davnin poznano ljudsko in apotekarsko zdravilo in ga ima tudi marsikatera naša kmečka mati spravljenega v svojem predalu za zdravlila. Cvete od začetka junija do jeseni. Nabiramo liste in mlade poganjke v maju in juniju, pred cvetenjem. Vonj je izrazit, balzamičen, okus malo trpek. Rastlina vsebuje eterično olje, borneol, črno slavinovo in grenčice. Že od starega veka je žajbelj poznan kot zdravilna rastlina, rabijo ga pa tudi v kuhinjah za začimbo. Zaradi prijetnega vonja ga rabijo tudi za okrepčevalne kopeli. Z dobro opranimi, svežimi listi si natiramo zobe, kar jim da lep sij, ter dlesni, ki jih utrjuje. Prah iz posušenih listov dodajamo lahko zobnemu prašku. Čaj iz listov, še boljše, če mu dodamo srčne moči, je dobro sredstvo proti preobilnemu znojenju. Ta čaj dene dobro tudi jetičnim bolnikom, dasi je treba te zdraviti tudi na specifične načine. Omili težave tudi pri revmatizmu, protinu, sladkorni bolezni, pri tresenju rok, pri kolcanju. Ta čaj pomaga čistiti katarje pljučnih cevčic, lajša driske. Dobro služi zlasti, če pomešamo ta čaj z arnikino tinkturo (arnika namočena v razredčenem vinskem spiritu ali žganju) za grgranje pri vnetjih zobnih

dlesni, pri anginah, pri gnojenju v ustni duplini. Nekaj žajblja, kuhanega na mleku in medu, lajša hripavost. Ohranjanje v sebi dolgo časa toploto, zato ga pijemo zelo toplega. Kuhamo lahko žajbljev čaj na polovici vode, polovici vina, kar je dobro krepčilo v dobi mraza in prehladov, pa tudi v dobi influenc ali med influenco samo. Vendar ne smemo med influenco piti alkoholnih pijač, ali s temi pijačami mešanih čajev, če pri influenci zelo boli glava, torej pri možganski obliki influence (gripe). Prav bi bilo, da si vse to dobro zapomnimo, ker boste prej ali slej prav gotovo potrebovali takšnih nasvetov.

Koristni nasveti

Surovo platno postane nepremočljivo, ako ga namočite v mešanici, ki jo dobite iz enega dela lanolina in 20 delov bencina. Platno nato posušimo na zraku.

Neslana fižolova voda je dobro sredstvo za pranje svilenih tkanin. Še toplotno ocedimo, jo stepemo, da se peni, in zmencamo v njej umazan kos obleke. Splaknemo ga v mlačni vodi.

Sveže madeže od kave, čaja ali čokolade odpravimo s toplo vodo in dodatkom glicerina.

je, kakor da išče pravega izraza. »Lepo je bilo. Tako lepo je bilo...«

Gospod Martin se je zavzel. Lepo? Spomnil se je mladosti, ko je z otroki zahajal v hiše, v katerih so imeli mrljica; uživali so tujo žalost in tožbo, kakor da sedé pri predstavi. Katina je bila posebno sprejemljiva za tragiko... Zgrozil se je. Ali naj bo mar to, kar se godi, za solze in zabavo?

»Slišiš, Katina! Ali danes ni bilo nikogar k nam?«

»Ne, nikogar.«

Čudno! Vsako nedeljo po maši so prihajali ljudje, ki so ga prosili za kako uslugo. Zamislil se je...

Katina je odšla na vas, a gospod Martin je vzel časnik. Ni mu bilo do branja. Odšel je v vrt, sedel na klopec pod mladimi kostanj, tobačnico je položil na koleno. Pozabil je nanjo. Zagledal se je v roj mušic, ki so poplesavale v soncu.

Polaščal se ga je nemir, ki mu ni izvirail le iz živčne napetosti in srčne preobčutljivosti. Plašila ga je zavest neke krivde. Dotlej si je domisljal, da dobera pozna svoje duhovljane, njihove misli in nagnjenja. Ni računal, da je v njihovih dušah še mnogo skritega vsakdanjemu življenju in njegovim očem. Kar se je zgodilo, ga je obdalo z zadovoljstvom, a obenem s strahom. Še danes jih ne pozna. Bilo mu je, kakor da se za tem spoznanjem skriva neka usodna neznanka.

Katina se je vrnila z vasi.

»Vsi možje so zbrani pred kapelico,« je povedala, »O pridigi govori jo.«

»Kaj pravijo?«

»Saj nisem poslušala.«

Sramoval se je svoje radovednosti. Nikoli ni maral, da bi mu ženske prinašale novic iz vasi.

Odšel je v izbo in v zmedenih mislih strmél v sence listov, ki so trepetale na pohištvu, v svetle krožce sonca na podbah. Čas med mašo in večernicami mu ni bil še nikoli tako dolg kot tisto nedeljo. Slednjič je udarilo v zvoniku...

Pred zakristijo so stali možje; bili so skoraj vsi, četudi so ponavadi le redki prihajali k popoldanski službi božji.

»No, zdaj pa le!« je posilil vedrost in obstal, ker so mu zastavljali pot. »Je že čas.«

Možje so stali v tesni gruč in strmo gledali izpod čel. Nastalo je nekaj trenutkov tesnega molka, nato so se na dolgo spogledali. Breškon, prvi gospodar v vasi, že nekoliko osivel in visokorasel kot topol, je stopil za pol koraka naprej; bil je cerkveni ključar, v prejšnjih časih občinski mož, resnoba, da se za prazen nič nikoli ni zasmeljal ne spregovoril besede.

»Gospod... nekaj bi radi z vami govorili...«, se je stežka odhrkal.

Gospod Martin je razumel.

»Tudi jaz bi rad z vami govoril,« je dejal malce negotovo. »Toda ne zdaj. Zdaj

ni časa. Po večernicah.«

»Večernice ne bomo zamudili,« se je Breškon prisiljeno nasmehnil. »Prej bi radi govorili,« je rekel s poudarkom. »Tako!«

Kaplan je bil presenečen, stal je kot okamenel, obšla ga je tiha nejevolja. Svoje glavnosti in upornosti ni trpel, toda zdaj mu je bilo vzel vse moči. Če bi bil govoril kdo drugi, ne Breškon, ki se zlepa ni prenačil, bi ga bil na kratko in rezko odpravil. Med možmi so bili nekateri bogaboječji, ki se niso sramovali poklekniti pred tabernakljem. Zene so stale ob cerkveni lopi in od daleč zrlé s plahimi, zaskrbljenimi pogledi.

»To ste nečakani!« je rekel z rahlim očitkom. »No, dobro — pa se zgovorimo! Saj ne bo dolgo trajalo? Ne?«

»Tako smo rekli... in sklenili...«, si je Breškon popravljal klobuk in premolnil; besede so se mu zatakile v grlu. »Ali bo zmeraj tako... kot je bilo danes?«

»Pridigo mislite? Kako naj vem, če bo vedno tako? Tak ukaz je prišel, tega si nisem sam izmislil. Saj si lahko mislite, da je meni najtežje...«

»Nam nič manj, verjemite, gospod.«

»Verjamem, verjamem.«

»Pa kdo je to ukazal?«

»Saj sami veste; videli ste ju... Kaj me še vprašujete?«

Breškon se je ozrl po možeh, ki so se sporazumeli s pogledi.

»Kdo ukazuje v cerkvi?«

»Saj, saj. Toda, kaj naj bi bil storil proti sili? Kaj naj bi bil storil?«

»Uprli bi se bili,« je rekel Breškon po premolku. »Upriti bi se bili morali.«

Ta način ostrega razgovora, brez dobrohotnosti in nasmeha, na videz brez sence spoštovanja, kakor da je hudodelec in stoji pred sodniki, je bil za Cedermaca povsem nov; neznansko ga je dražil in žalil. Hkrati ga je jezilo, da se je moral v obrambo posluževati tako jalovih izgovorov. Upor zahtevajo od njega, a oni se tresejo pred vsako uniformo. Krotil je občutke in se trudil, da bi razumel svoje duhovljane. Da, umljivo, bili so ranjeni do dna duše, kakor da je nekdo samovoljno in nasilno segel po njihovi posesti. Užaljeno čustvo jim je prekipelo in iskalo odduška. V svoji preprostosti niso grebli za najgloblji vzroki, niso iskali pravega krivca, brskali so le na površini. Kdo je varuh njihove cerkve? On! Ako bi bila ukradena monštranca, bi njega klicali na odgovor.

»Kdo pravi, da se nisem uprl?« je zvišal glas. »Nisem se podpisal...«

»Pa ste pridigali. Drugod je bilo vse po starem.«

»Kje?«

»V Rupin in v Sušju.«

Že so bili izvedeli. Novice so se kot blisk širile iz vasi v vas. Cedermac je prepaden obmolnil; ni se hotel več zatekati k praznim izgovorom.

»Nič nismo razumeli.«

»Če bi bili po latinski povedali, bi ne mogli manj razumeti.«

»Kaj bi se prerekali! Če je tako, naj ključarji zaklenejo cerkev.«

»Čemu bi jo zaklepali? Iz Rupe naj nam prihaja maševati, ali pa iz Sušja.«

»Po bernjo bodo pa prišli, po bernjo.«

Vsevpred se se oglašali glasovi. Možje so bili, kakor da jih je opijanilo vino. Besede so se prehitvale; Cedermacu so le nejasne, vse pomešane obležale v spodnji zavesti. Bil je ves trd od presenečenja, pijan od občutkov. Odpor ga je veselil, a obenem ga je plašil in žalil. Besede o »bernji« so se mu kot strupeno želó zasadile v srce. Vanc Rakar, ki jih je bil vrgel, je z rokami v žepih nespoštljivo stal pred njim in ga zlohotno, posmehljivo meril izpod čela. Saj sta se kljub nasprotovanju na tistem čilala; še prej, ko je kovač za delavnik in praznik nosil rdečo ovratnico; in potem, ko se mu je ustrahevana misel zaradi kruha umaknila pod črno srjaco in je ostala trdja zagorenost v duši. Čemu ga je zdaj tako strupeno opozljal z jezikom? Cedermac si ni mogel očitati niti najmanjšega koristljubja... Iznenada se je zavedel mučnega, ponižujočega položaja, porodila sta se mu hribovska trdota in trma. Če je kaj storil napak, bo za njihove duše sam odgovarjal pred Bogom. Jezo je stresel nad dečki, ki so stali v gruč in zijali. (Sledi)